

**СПЕЦИФІЧНА ЛЕКСИКА ЖАНРУ ФЕНТЕЗИ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ
ДЖ.К. РОУЛІНГ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА)
СПЕЦИФИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА ЖАНРА ФЕНТЕЗИ (НА ПРИМЕРЕ
ПРОИЗВЕДЕНИЙ ДЖ.К. РОУЛИНГ О ГАРРИ ПОТТЕРЕ)
SPECIFICS OF FANTASY LEXICON ON J.K. ROWLING'S SERIES ABOUT
HARRY POTTER**

Шпак И.В.

Shpak I.V.

Дитяча література як самостійний вид – явище порівняно нове. До середини 17 ст. діти читали, за рідкісним винятком, приблизно те ж, що і батьки. Однак і в тих, і в інших завжди малося інше джерело знань – фантастичні, історичні і побутові історії, що існували в усній традиції. Діти слухали їх разом з дорослими, і нікого не турбувало, чи підходить розказане для дитини; діти, як і дорослі, отримували з почутого те, що могли. В фантастичній літературі та звісно у літературі фентезі виникає своєрідна лексика, за допомогою якої позначаються явища незвичайного, вигаданого автором світу. У даній статті нас переважно буде цікавити специфічна лексика на позначення фантастичних істот, котра знаходить широке й різноманітне застосування як у поетичних, так і в прозових творах, зокрема в творах англійської письменниці Дж.К. Роулінг. Використовуючи зазначену лексику з художньою метою, майстри слова відображають нові явища й тенденції у розвитку новітніх літературних та мовних процесів.

Актуальність досліджень в цьому напрямку зумовлена недостатньою вивченістю проблеми, адже твори Дж.К. Роулінг є відносно новими і ще не були достатньо повно вивчені. Метою статті є літературний та лінгвістичний аналізи лексики на позначення фантастичних істот, закліть, рослин та інших реалій в мові англомовного фентезі.

До вивчення питання специфічної лексики зверталися Ю.С. Степанова, Е.С. Кубрякова, Н.Д. Арутюнова, А.П. Чудинова та інші, але аспекти досліджень, котрі цікавитимуть нас, не були предметом особливої уваги.

Використання фантазійної лексики у художній літературі зумовлене завданням автора створити вигаданий світ, описати його у найдрібніших деталях та викликати враження перенесення читача в родієву картину вимислу. У тексті твору лексика на позначення фантастичних істот виконує певні стилістичні функції. І якщо досить закономірним є використання спеціальних слів у сучасних художніх творах, то тим більше воно виправдане в мові фентезі. Так наприклад, «*Гиппогрифф*» (Hippogriff) [5], що означає напівкінь/напівптах, якого Аріосто та інші автори лицарських романів давали своїм героям та який став другом Гаррі Поттера та Сіріуса Блека у «Гаррі Поттер та в'язень Азкабану» створює майже візуальний образ цієї тварини і дає можливість читачеві відчути себе поряд з цією твариною.

«**Фенікс**» (Phoenix) [4] - середнього розміру птах із красивими червоними і золотими перами, що вміє досить мило співати. В міру старіння, коли птах почуває наближення кінця життя, він будує гніздо. На світанку він співає гімн висхідному сонцю, розкриває і складає свої крила і спалахує полум'ям. Фенікс, що відроджується, спурхує з попелу, що залишився, майже негайно. Фенікси зустрічаються по усім світі найчастіше в горах.

«**Василіск**» (Basilisk) [4] - це чудовисько, один погляд якого може убити, має зміїне тіло з двома пазуристими лапами, тверду, покриту лускою шкіру, крила і пташину голову з дзьобом. З'являється на світло, коли жаба або змія висиджують відкладене яйце. Частіше зустрічається в пустелях, підземеллях старих замків і інших сухих місць, де немає води, у якій можна побачити своє відображення, тому що це самий безпечний спосіб його убити.

«**Єдиноріг**» (Unicorn) [3] - білосніжна істота у виді коня з крученим рогом і золотими копитами має гіпнотичний вплив. Порошок, приготовлений з рогу, вилікує від будь-якого отруєння, а чаша, зроблена з цього рогу змінить колір наливої в неї отрути. Волоски з гриви єдинорога вставляють у чарівні палички, також як і пера Фенікса [2]. Тварина не піддається дресируванню і її не можна приручити, але якщо молода дівчина сіла в лісі відпочити, єдиноріг прийде, покладе голову до неї на коліна і засне. Єдинорогів можна зустріти в лісі по усім світі.

Творче індивідуально-авторське використання специфічної лексики кожним художником слова – це відображення основних характерних процесів не тільки в мові фентезі, а й у всій сучасній загальнонародній мові. Дослідження місця і функцій специфічної лексики в мові фентезі заслуговує на увагу і в плані стилістики художнього мовлення.

В творах Дж.К. Роулінг так само як і в творах інших метрів жанру фентезі (Дж.Р.Р. Толкієн, Клайв Л'юїс та ін.) широко представлена тематична лексика лексичного поля «магічні тварини». Окрім згаданих вище, авторка вводить у читацький світ таких тварин як «ардшилі», «біцефальні вовки», «вовчі павуки», «дошові вівці» та інші. Проте, окрім існуючих назв тварин з різних міфологій світу, Роулінг вводить у твір і власну номенклатуру магічних тварин.

Наприклад «**Боггарт**» (Boggart) [5]. Боггарт – це істота, що змінює власну форму, та живе у темних, замкнених приміщеннях. Коли його ніхто не бачить, не відомо, якої форми він набуває, проте, коли людина, чи істота натрапляє на боггарта, то він перетворюється на об'єкт найпотаємнішого страху цієї людини чи істоти..[5; 70]

«**Доксіс**» (Doxies) [4] – вони виглядають як маленькі ельфи з додатковим набором рук та ніг. Вони вкриті густим чорним волоссям та мають блискучі жукоподібні крильця. Їх укуси злегка отруйні. [4; 35].

«**Гном**» (Dwarf) [4,6] – в серіях про Гаррі Поттера вони не захисники чи супергерої, як, наприклад, у Толкієна. Вони постають у новому образі – образі домашніх шкідників, що псують городину. Для того, щоб позбавитися гнома потрібно спіймати його, покрутити та перекинути через тин.

Проте окрім лексики класу «магічні тварини» у творах жанру фентезі надзвичайно яскраво виражена лексика класу магічних рослин.

«Заживлюючий Корінець» - корінь Лікувального дерева з Країни Оз Лаймена Френка Баума [1]. Якщо прикласти цей корінець да будь-якої рани, то вона тієї ж миті загоїться. Цей корінець згадується в творі Баума «Лоскутушка з Країни Оз [2].

Серед магичних рослин, що зустрічаються у книгах Роулінг такі: «жагуча антениця», «бубонтюбер», «зубаста герань», «гримуча верба», «мандрагора», «Боби Тентакула», «Диявольські тенета» та інші. Зупинимось більш детально на одному з прикладів:

«Жаборості» (Gillyweed) [6] - вперше зустрічаються у «Гаррі Поттер та Кубок Вогню». Являють собою сіро-зелені рослини, що нагадують слизькі шурячі хвости. Їх застосовують для того, щоб отримати можливість довгий час залишатися під водою. Якщо чарівник з'їдає жабо рості в нього на певний час виростають жабри. Строк дії жаборостей приблизно півтори години.

«Мандрагора» (Mandrakes) [6,8] – рослина, корінь котрої схожий на потворного малюка. Коли витягаєш мандрагору з землі, вона починає голосно верещати. Від її вереску може порватися барабана перетинка.

Не менш цікавий клас специфічної лексики у творах Роулінг пов'язаний з **«Квідичем»** (Quidditch) [3,4,5,6,7]. «Квідич» – магична гра в світі Гаррі Поттера, певним чином нагадує регбі. У **«Квідич»** грають чотирма м'ячами: **«квоффл»** (Quaffle) [3,4,5,6,7], два **«бладжера»** (Bludger) [3,4,5,6,7] та найцінніший з точки зору правил гри **«снітч»**(Snitch) [3,4,5,6,7] - надзвичайно маленький м'ячик розміром з кульку для пінг-понга, котрий літає самостійно. Через його маленький розмір та пруткість зловити його надзвичайно важко. Коли **«снітч»** ловлять, гра зупиняється.

Окрім «Квідича» багато уваги у книгах про Гаррі Поттера присвячується книгам та підручникам, за якими вчать студенти Хогвартса. Серед них **«Стандартна книга заклять»** [3,4], **«Історія магії»** [5,7], **«Путівник до Трансфігурації для початківців»** [3,4,5], **«Книга-Монстр про монстрів»** [5,6], **«Нумерологія та Граматика»** [5,7], **«Хогвартс: Історія»** [3,4,5,6,7] та багато інших.

Оригінальними характеристиками відрізняються споміж інших слова тематичного поля «закляття». У романах Роулінг закляття поділяються на два основних класи: **закляття, що не можна пробачити** [6;118]) та **основні закляття** [3,4,5,6,7]. До заклять, що не можна пробачити відносяться **«Авада Кедавра»** (Avada Kedavra) [6,7] - закляття смерті. Будь-яке застосування на адресу людини карається життєвим ув'язненням в Азкабані [5,6,7,8,9]. **«Авада Кедавра»** має вигляд зеленого променя, після застосування істота,проти якої воно було застосоване негайно помирає. Етимологія слова сягає своїм корінням у Арамейську мову. В перекладі «авада» означає «я вбиваю/знищую», а «кедавра» - «як я сказав».

Друге закляття – **«круціатус»** (Crucio) [6,7] - закляття надзвичайного болю, що відчуває істота проти якої це закляття направлене. Походить від латинського слова **«cruciare»** мучити, катувати.

І останнє з трьох – *«імперіус»* (Imperio) [6,7] – закляття, що направлене на маніпулювання та контроль супротивником і має наркотичний ефект. Люди та істоти під цим закляттям роблять те, на що не здатні за нормальних обставин.

Серед основних заклять такі: *«редікулус»*, *«репелло магнетум»*, *«рефлектор»*, *«редуціо»*, *«протего»*, *«портус»*, *«финита»*, *«флагранте»*, *«сонорус»*, *«енгоргіо»*, *«сектумсемпра»*, *«ферула»* та багато інших. Більшість заклять з книг Роулінг походять з латини.

«Ридикулус»[4,5,6,7] - закляття проти боггарта. Для того, щоб позбавитись боггарта, потрібно уявити об'єкт, що лякає вас, у комічному вигляді та направити на неї чарівну паличку та вимовити «ридикулус», при цьому те, що вас лякає обернеться на щось смішне та зовсім нестрашне.

«Силіум Сркуліс» [6]- закляття для завивки вії.

«Сонорус» [6,7,8,] - закляття для збільшення гучності голосу. При застосуванні цього закляття голос нагадує дуже гучний рев. Часіше за все використовується під час якихось заходів. Щоб припинити дію закляття *«сонорус»*, потрібно застосувати закляття *«кваєтус»*.

Ще одним класом слів є клас магічних предметів. Серед зустрічаються такі предмети як *«Маховик часу»* [5], *« Омнінокль»* [4], *«Чаша Хельги Хаффлпафф»* [8], *«Карта Мародерів»* [5], *«Дзеркало Сиріуса»* [6], *«Летючий порошок»* [4,5,6,7], *«Дари смерті»* [9], *«Медальйон Слізеріна»* [8], *«Щоденник Тома Ріддла»* [4], *«Меч Гриффіндора»* [4,8], *«Діадема Ровени Рейвенкло»* [8,9], *«Сортувальний Капелюх»* [3,4,5,6,7,8] тощо.

«Сортувальний Капелюх» (Sorting Hat) - гостроконечний капелюх, який колись належав Годріку Гриффіндору, одному з засновників школи чарівництва Хогвартс. Годрік створив цей Капелюх для того, щоб після смерті засновників хтось міг розподіляти студентів по факультетах згідно з їх рисами та характерами, а отже «Сортувальний Капелюх» може це робити. Більшу частину всього часу «Сортувальний Капелюх» проводить в кабінеті директора школи, таким чином маючи доступ до інформації.

«Карта Мародерів»(Marauder's map) - це унікальна карта, яка показує увесь замок Хогвартс та місцевість навколо нього, а також місцезнаходження будь-кого, хто знаходиться на території замку. Цю карту створили Джеймс Поттер, Сіріус Блек, Ремус Люпін та Пітер Петтігрю. Для того, щоб побачити те, що може показати карта, потрібно доторкнутися до неї чарівною паличкою та вимовити закляття.

«Маховик часу» - магічний предмет, який до помає повернутися в нещодавнє минуле. Виглядає він як піщаний годинник, що закріплений на вісі, від якої йде золотий ланцюжок. «Маховик часу» не може привносити кардинальних змін в хід подій. Наприклад, він не може воскресити людину, проте з його допомогою можна зробити *можливе* реальним.

Специфічна лексика фентезі також представлена у класах «тайних орденів», «магічних шкіл», «фаміліарів», «ігор магів та драконів», «магічних дзеркал», «магічних газет», «магічних грошей» тощо. Таким чином стає очевидним, що лексика жанру фентезі надзвичайно різноманітна та барвиста. За допомогою цієї лексики автори створюють та презентують паралельні або

альтернативні світи з якими читач може гратися безкінечно. За допомогою цієї лексики народжуються мільйони світів, тому що кожний читач інтерпретує слова у свій власний та незалежний спосіб, котрий допомагає йому малювати ці світи у власній уяві та сприймати їх у власний спосіб.

Література:

1. Баум Л.Ф. «Путешествие в Страну Оз», «Изумрудный город страны Оз», М.: «РИПОЛ-КЛАССИК», 2000
2. Баум Л.Ф. «Удивительный волшебник Страны Оз», «Лоскутушка из Страны Оз», «Пропавшая принцесса Страны Оз», М.: «Юнисам-Рационом», 1992
3. Harry Potter and the Philosopher's Stone. J.K. Rowling. Bloomsbury 1997
4. Harry Potter and the Chamber of Secrets. J.K. Rowling. Bloomsbury 1998
5. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban. J.K. Rowling. Bloomsbury 1999
6. Harry Potter and the Goblet of Fire. J.K. Rowling. Bloomsbury 2000
7. Harry Potter and the Order of Phoenix J.K. Rowling. Bloomsbury 2003
8. Harry Potter and the Half-Blood Prince J.K. Rowling. Bloomsbury 2005
9. Harry Potter and the Deathly Hallows J.K. Rowling. Bloomsbury 2008

Аннотація:

В данной статье предпринимается попытка сделать литературный и лингвистический анализ лексики для обозначения фантастических существ, растений и объектов в языке фэнтези. Приводятся примеры лексики, использованной другими авторами и той, которая была разработана непосредственно Дж.К. Роулинг и использована в ее произведениях о Гарри Поттере для создания фантастической среды, в которую может погрузиться читатель.

Ключові слова: фентезі, літературний аналіз, лінгвістичний аналіз, магичні істоти, магичні рослини.

Анотація:

В даній статті здійснюється спроба зробити літературний та лінгвістичний аналізи лексики на позначення фантастичних істот, рослин та об'єктів в мові фентезі. Наводяться приклади лексики, що використовувалася іншими авторами, та тої, що була розроблена безпосередньо Дж.К. Роулінг та використана у її творах про Гаррі Поттера для створення фантастичного середовища, у яке може зануритися читач.

Ключевые слова: фэнтези, литературный анализ, лингвистический анализ, магические существа, магические растения.

Annotation:

The given article is an attempt to make a literary and linguistic analysis of the lexicon for magical creatures, plants and objects in the English fantasy lexicon. The examples of the vocabulary used by other authors and those developed by J.K. Rowling and used for creating magical environment in which reader can immerse are given.

Key words: fantasy, literary analysis, linguistic analysis, magical creatures, magical plants.

Стаття прорецензована та рекомендована до друку доктором філолог. наук, проф.. Гусєвим В.А.